

УДК 34:[378:004] (477)

КРОНІВЕЦЬ Т.М., провідний юрист юридичного відділу Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

***Анотація.** До питання правового регулювання інформаційних відносин у сфері дистанційної освіти. На підставі норм вітчизняного і міжнародного права дається характеристика основних визначень дистанційної освіти. Виділяються можливі напрями удосконалення нормативно-правової бази щодо упровадження дистанційної освіти у вищих учбових закладах України.*

***Ключові слова:** правове регулювання, дистанційна освіта, інформаційне суспільство, вищі навчальні заклади.*

***Аннотация.** К вопросу правового регулирования информационных отношений в сфере дистанционного образования. На основании норм отечественного и международного права дается характеристика основных определений дистанционного образования. Выделяются возможные направления усовершенствования нормативно-правовой базы относительно внедрения дистанционного образования в высших учебных заведениях Украины.*

***Ключевые слова:** правовое регулирование дистанционного образования, информационное общество, определение дистанционного образования, высшие учебные заведения.*

***Summary.** To the question of the legal adjusting of informative relations in the field of the distance education. On the basis of local and international law regulations description of distance education basic definitions is given. Possible directions of improvement of legal and regulatory framework in relation to introduction of the distance education in higher educational institutions of Ukraine are selected.*

***Keywords:** legal adjusting of distance education, informative society, determination of distance education, higher educational institutions.*

***Постановка проблеми.** Останнім часом ідеї дистанційного навчання здобули великої популярності. Стрімко збільшується кількість навчальних закладів, які сповіщають про запровадження курсів дистанційного навчання. Така картина спостерігається практично в усіх країнах світу, починаючи від США, де понад 90 % університетів повідомляють про запровадження дистанційного навчання, до Африки, де створено Африканський віртуальний університет, перетворений згодом в незалежний некомерційний інститут, який охоплює 25 центрів дистанційного навчання в 14 різних країнах. Активно впроваджує дистанційні технології навчання і Україна. Проте стан розвитку дистанційної освіти в Україні на сьогоднішній день не відповідає вимогам до інформаційного суспільства. По-перше, Україна відстає від розвинутих країн в застосуванні технологій дистанційного навчання при підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації фахівців. По-друге, має місце суттєве відставання телекомунікаційних мереж передачі даних. По-третє, в Україні відсутня нормативно-правова база, яка б регламентувала і забезпечувала діяльність навчальних закладів у напрямку впровадження дистанційної освіти як рівноцінної форми навчання з очною, заочною та екстернатом [1, с. 69].*

Також необхідно зазначити, що напрацювання у сфері правового регулювання електронної освіти якісно вплине на розвиток інформаційного права, прискорить процеси законодавчої підтримки побудови в Україні інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання правового регулювання інформаційної діяльності в освіті були висвітлені такими вітчизняними та іноземними дослідниками, як Шевчук Р.М., Полякова Л.П., Олійник А.І., Тіхомірова Н.В., Тіхоміров В.П., Мазур М.П., Губар В.В., Кочерга С.А., Вавилова А.А., Барахас М., Ганнавей Г.Дж., Банг Й. Так, Шевчук Р.М. аналізував правові та організаційні засади інформатизації навчального процесу у вищих навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України. Полякова Л.П. досліджувала питання державного управління інформаційно-освітнім середовищем інноваційних університетських комплексів. Олійник А.І. досліджував інформаційні технології як основу і засіб реалізації інноваційних процесів в сучасній освіті.

Однак комплексного дослідження проблем нормативно-правового регулювання дистанційної освіти не здійснювалось, що зумовлює актуальність обраної автором теми.

Мета дослідження – проаналізувати стан правового регулювання впровадження в Україні інституту дистанційної освіти, виявити вплив дистанційної освіти на розвиток інформаційного суспільства, запропонувати шляхи вдосконалення нормативно-правової бази впровадження дистанційної освіти у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Головна тенденція в глобальному інформаційному світовому середовищі – це швидкий перехід до системи електронної освіти і наступного етапу Smart освіти, використовуючи здобутки дистанційної системи навчання. Ще в 1987 році була створена Європейська асоціація університетів дистанційного навчання (ЄАУДН, European Association of Distance Teaching Universities, EADTU), куди на даний час входять 22 члени із 20 країн, це відкриті університети і національні асоціації, основною функцією яких є заочне навчання цільових груп з допомогою методів дистанційного навчання, а також асоціації університетів, в яких більшість студентів навчається на очній формі, однак існує можливість і заочного навчання. Як наслідок вони фокусуються на відкритому і гнучкому безперервному навчанні (ВБГН; Lifelong Open and Flexible learning, LOF), яке містить наступні складові: відкрите навчання, дистанційне навчання, електронне навчання, он-лайнове навчання, відкритий доступ, мультимедійна підтримка, віртуальна мобільність, навчальні товариства, подвійний режим (робота і навчання) тощо [2]. Система дистанційного навчання була потрібна Європі як базис на основі якого зараз відбувається становлення і розвиток відкритого і електронного навчання.

Процес реформування системи дистанційної освіти в контексті побудови інформаційного суспільства знайшов своє нормативне закріплення і в законодавстві Російської Федерації (далі – РФ). Зокрема було прийнято новий Федеральний Закон РФ “Про освіту” від 29 грудня 2012 року, який вступає в силу з 1 вересня 2013 року, де в ст. 16 “реалізація освітніх програм із застосуванням електронного навчання і дистанційних освітніх технологій” під дистанційними освітніми технологіями розуміються освітні технології, які реалізуються в основному із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних мереж при опосередкованій (на відстані) взаємодії педагогічних працівників і осіб, що навчаються. Також в п. 3 ст. 16 цього закону вказано, що при реалізації освітніх програм із застосуванням виключно електронного навчання, дистанційних освітніх програм в організації, яка здійснює освітню діяльність, повинні бути створені умови для функціонування електронного інформаційно-освітнього середовища, яке включає в себе електронні інформаційні ресурси, електронні освітні ресурси, сукупність інформаційних технологій, телекомунікаційних технологій, відповідних технологічних засобів, яка забезпечує засвоєння особами, які навчаються, освітніх програм в повному обсязі незалежно від їх місцезнаходження. Перелік

професій, спеціальностей і напрямів підготовки, реалізація освітніх програм по яких не допускається із застосуванням виключно електронного навчання, дистанційних освітніх технологій, затверджується федеральним органом виконавчої влади, який здійснює функції по виробленню державної політики і нормативно-правовому регулюванню в сфері освіти. При реалізації освітніх програм із застосуванням електронного навчання, дистанційних освітніх технологій місцем здійснення освітньої діяльності є місцезнаходження організації, яка здійснює освітню діяльність, чи її філіалу незалежно від місцезнаходження осіб, які навчаються. При реалізації освітніх програм із застосуванням електронного навчання, дистанційних освітніх технологій організація, яка здійснює освітню діяльність, забезпечує захист даних, які становлять державну чи іншу таємницю, яка охороняється законом [3]. Чинним на даний момент є Наказ Міністерства освіти РФ від 06.05.05 р. № 137 “Про використання дистанційних освітніх технологій”, який визначає Порядок використання дистанційних освітніх технологій в системі освіти РФ [4]. Однак, зважаючи на прийняття нового системоутворюючого Закону РФ “Про освіту” запропоновано до обговорення проект наказу Міністерства освіти і науки РФ “Про затвердження Порядку застосування організаціями, які здійснюють освітню діяльність, електронного навчання, дистанційних освітніх технологій при реалізації освітніх програм”, де зокрема зазначено, що організації, які здійснюють освітню діяльність, вправі застосовувати електронне навчання і/або дистанційні освітні технології в повному чи частковому обсязі при реалізації освітніх програм будь яких рівнів при всіх формах отримання освіти, які передбачені законодавством РФ, чи при їх поєднанні, при проведенні вступних профільних випробувань, форма і перелік яких визначається освітньою організацією, будь яких видів практик, занять, лабораторних робіт, консультацій, поточного контролю, проміжної і підсумкової атестації осіб, які навчаються. Особливо перспективною є норма про те, що освітня організація вправі реалізовувати освітні програми виключно із застосуванням електронного навчання, дистанційних освітніх технологій [5]. Також розроблений проект наказу Міністерства освіти і науки РФ “Про затвердження Переліку професій і спеціальностей, реалізація освітніх програм по яких не допускається з використанням виключно електронного навчання, дистанційних освітніх технологій” [6]. Прийняття вказаних нормативно-правових документів позитивно позначиться на впровадженні дистанційних освітніх технологій в Російській Федерації.

Україна активно розвиває інститути інформаційного суспільства. В Законі України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки” зазначено, що з метою підвищення ефективності розвитку інформаційного суспільства необхідно створити цілісну систему законодавства, гармонізовану з нормами міжнародного права з питань розвитку інформаційного суспільства, зокрема здійснити кодифікацію інформаційного законодавства. Визначено, що, необхідно підготувати та прийняти Інформаційний кодекс України, включивши до нього серед іншого розділ про дистанційне навчання [7]. Однак, як окремих інститут дистанційна освіта в законах України лише згадується. У Законі України “Про освіту” будь-які відомості про таку форму навчання відсутні. В Законі України “Про вищу освіту” вказано лише, що навчання у вищих навчальних закладах України може здійснюватись, серед іншого, і за дистанційною формою [8]. Основними нормативно-правовими документами, які регулюють дистанційну освіту залишається “Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні” затверджена постановою МОН 20 грудня 2000 року, Наказ Міністерства освіти і науки України від 7.07.00 р. № 293 “Про створення Українського центру дистанційної освіти”, Наказ Міністерства освіти і науки України

від 21.01.04 р. № 40 “Про затвердження Положення про дистанційне навчання”, Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.04.04 р. № 335 “Про створення Координаційної ради з розвитку системи дистанційного навчання при Міністерстві освіти і науки”, Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України “Про стан і перспективи розвитку дистанційного навчання в Україні” від 23.06.05 р. Про важливість розвитку системи дистанційної освіти наголошується в Указі Президента України “Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні” від 30.09.10 р. № 926/2010.

Розробка Концепції дистанційної освіти в Україні та проектів нормативно-правової бази функціонування дистанційної освіти була покладена на Український центр дистанційної освіти, який було утворено Наказом Міністерства освіти і науки України від 7.07.00 р. № 293 “Про створення Українського центру дистанційної освіти”. Зараз це Український інститут інформаційних технологій в освіті Національного технічного університету України “КПІ”. На офіційному веб-сайті даного Інституту знаходиться проект Ліцензійних умов надання освітніх послуг у сфері вищої освіти за дистанційною формою навчання, прийнятий за основу на засіданні ДАК 21.06.05 р.[9].

Український інститут інформаційних технологій в освіті виконує проекти на замовлення Міністерства освіти і науки України, зокрема, проект ІТ/488-2007 “Створення дистанційних курсів та їх використання в підготовці сучасних спеціалістів”, проект № ІТ/584-2009 “Науково-прикладні основи програмного і методичного забезпечення уніфікованої системи дистанційного навчання на базі банку дистанційних курсів при МОН України”. На основі співпраці із НТУУ “КПІ” розроблені основні принципи побудови інформаційної системи навчального процесу за дистанційною формою із використанням банку дистанційних курсів. Проведено заповнення банку значною кількістю дистанційних курсів, створено інформаційний сайт дистрибуції навчальних ресурсів банку.

Окремо варто звернути увагу на Державну програму “Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006 – 2010 роки” затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 7.12.05 р. № 1153, якою було передбачено ряд важливих заходів по впровадженню системи дистанційної освіти. Також Міністерством освіти і науки України на виконання цієї постанови було запроваджено педагогічні експерименти з дистанційного навчання у 7 вищих навчальних закладах України. Вищі навчальні заклади за час проведення експерименту отримали досвід в організації навчального процесу, підготовці науково-педагогічних працівників до роботи в умовах застосування новітніх технологій в освіті, в технічному забезпеченні дистанційної форми навчання [10].

З 2010 року починається активне громадське обговорення проблем дистанційної освіти, так 21 жовтня 2010 року Міністерством освіти і науки України спільно із Українським інститутом інформаційних технологій в освіті проводилася нарада-семінар з питань нормативного забезпечення дистанційної форми навчання. Нарада-семінар проводилась з метою: обговорення стану нормативного забезпечення дистанційної форми навчання; обговорення, доопрацювання і прийняття проекту Положення про дистанційне навчання у закладах післядипломної освіти; вироблення рекомендацій Міністерству освіти і науки України щодо розвитку нормативно-правового забезпечення післядипломної освіти та дистанційної форми навчання. У нараді-семінарі взяли участь 256 уповноважених представників 177 закладів післядипломної освіти, вищих навчальних закладів, науково-дослідних інститутів з усіх регіонів України. Результатом

стало прийняття проекту Положення про дистанційне навчання у закладах післядипломної освіти.

Також на громадське обговорення в січні 2012 році було винесено проект Положення про дистанційне навчання у навчальних закладах, в якому визначено основні засади організації та реалізації дистанційного навчання за програмами загальної середньої освіти у загальноосвітніх навчальних закладах (далі – ЗНЗ); професійно-технічної освіти у професійно-технічних навчальних закладах (далі – ПТНЗ); вищої освіти у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ); післядипломної освіти у вищих навчальних закладах післядипломної освіти або структурних підрозділах вищих навчальних закладів, наукових і навчально-наукових установ, які надають післядипломну освіту (далі – ЗПО). А дистанційне навчання визначено як індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі актуальних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [11].

18 січня 2013 року, під головуванням Міністра освіти і науки, молоді та спорту Дмитра Табачника, відбулося засідання робочої групи з розроблення проектів нормативно-правових актів щодо організації навчального процесу у вищих навчальних закладах за дистанційною формою навчання. На нараді було визначено, що найбільшою проблемою у сфері дистанційного навчання на цей час є його нормативно-правова неврегульованість, а звідти – і різне розуміння та бачення дистанційної освіти як у цілому, так і у деталях [12]. Варто сподіватися що напрацювання в сфері дистанційної освіти знайдуть своє нормативне закріплення.

Важливе значення мають документи вищих навчальних закладів, прийняті з метою організації навчального процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання. Якщо проаналізувати нормативну базу, що сформована самими ВУЗами для забезпечення дистанційного навчання, можна зазначити, що вона має певні закономірні збіги, і хоч на сьогодні є різні форми адміністративної організації дистанційного навчання – центри, департаменти, факультети, навіть інститути, загальні принципи є спільними. В жодному разі не пропонуємо обмежувати подібне різноманіття нормативними положеннями, але більш чітко визначення засад подальшого розвитку дистанційного навчання, природно має привести до закріплення конкретної відповідальності за адміністративними одиницями.

Висновки.

Перші кроки у розвитку нормативно-правового регулювання для впровадження дистанційних технологій у навчальний процес вищих навчальних закладів України зроблені. За роки використання дистанційних освітніх технологій накопичений науково-методичний, кадровий та виробничий потенціал, інформаційні ресурси та технології, існує телекомунікаційна інфраструктура. Однак необхідний об'єднуючий фактор, системоутворюючий нормативно-правовий документ, який би відображав державну політику в системі дистанційної освіти, визначив статус дистанційної освіти та закріпив мінімальні ліцензійні умови її надання. Це все може бути зроблено через внесення змін до Законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, розроблення, на основі використання позитивної практики вищих навчальних закладів України, положення про дистанційне навчання (нову редакцію), прийняття умов ліцензування та акредитації дистанційної форми навчання, положення про організацію навчального процесу з використанням технологій дистанційного навчання; положення про

експертизу в системі дистанційного навчання; положення про банк атестованих дистанційних курсів. Правова визначеність системи дистанційної освіти це крок до побудови в Україні інформаційного суспільства, входження нашої держави до світового освітнього простору.

Використана література

1. Польова Л.В. Дистанційна освіта як засіб оптимізації післядипломного навчання фахівців туристичної сфери в сучасних умовах / Л.В. Польова // Вісник Черкаського університету. – 2012. – № 19 (232). – С. 69-71.

2. Банг Йорген. Электронный Болонский процесс – создание европейского образовательного пространства. Шаг к обществу, основанному на знаниях / Й. Банг // Информационное общество – 2005. – Режим доступа : [//www.emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/ВРА/fdfb498600f93463c32571da0031c3a2](http://www.emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/ВРА/fdfb498600f93463c32571da0031c3a2)

3. Об образовании в Российской Федерации : Закон РФ от 29.12.12 г № 273-ФЗ. – Режим доступа : [//www.минобрнауки.рф/документы/2974](http://www.минобрнауки.рф/документы/2974)

4. Об утверждении Порядка использования дистанционных образовательных технологий : приказ Министерство образования и науки Российской Федерации от 6.05.05 г. № 137. – Режим доступа : [//www.edu.ru/db/mo/Data/d_05/m137.html](http://www.edu.ru/db/mo/Data/d_05/m137.html)

5. Об утверждении Порядка применения организациями, осуществляющими образовательную деятельность, электронного обучения, дистанционных образовательных технологий при реализации образовательных программ : проект Министерства образования и науки Российской Федерации. – Режим доступа : [//www.минобрнауки.рф/документы/3244](http://www.минобрнауки.рф/документы/3244)

6. Об утверждении Перечня профессий и специальностей СПО, реализация образовательных программ по которым не допускается с применением исключительно электронного обучения, дистанционных образовательных технологий : проект Министерства образования и науки Российской Федерации. – Режим доступа : [//www.минобрнауки.рф/документы/3244](http://www.минобрнауки.рф/документы/3244)

7. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки : Закон України від 09.01.07 р. – Режим доступу : [// www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16](http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16)

8. Про вищу освіту : Закон України від 17.01.02 р. : у редакції від 5.12.12 р. – Режим доступу : [//www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2984-14](http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2984-14)

9. Проект Ліцензійних умов надання освітніх послуг у сфері вищої освіти за дистанційною формою навчання : прийнятий за основу на засіданні ДАК 21.06.05 р. – Режим доступу : [//www.uiite.kpi.ua/ua/regulatory-framework/drafts.html](http://www.uiite.kpi.ua/ua/regulatory-framework/drafts.html)

10. Державна програма “Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006 – 2010 роки” : Постанова Кабінету Міністрів України від 7.12.05 р. № 1153. – Режим доступу : [//www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1153-2005-p?nreg=1153-2005](http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1153-2005-p?nreg=1153-2005)

11. Проект Положення про дистанційне навчання у навчальних закладах. – Режим доступу : [//www.osvita-mk.org.ua/news/proekt_plozhennja_pro_distancijne_navchannja_u_navchalnikh_zakladakh/2012-02-14-441](http://www.osvita-mk.org.ua/news/proekt_plozhennja_pro_distancijne_navchannja_u_navchalnikh_zakladakh/2012-02-14-441)

12. Робота над унормуванням питань щодо дистанційної освіти триває. – Режим доступу : [//www.mon.gov.ua/ua/actually/4103-robota-nad-unormuvannyam-pitan-schodo-distantiynoyi-osviti-trivae](http://www.mon.gov.ua/ua/actually/4103-robota-nad-unormuvannyam-pitan-schodo-distantiynoyi-osviti-trivae)

~~~~~ * * * ~~~~~